

SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM YÖNETİMİ AÇISINDAN ÖZEL İLĞİ TURİZMİNİN YERİ VE ÖNEMİ

The Place and Importance of Special Interest Tourism in Terms of Sustainable Tourism Management

Zeki AKINCI*

Murad Alpaslan KASALAK**

Öz

Grupların ve bireylerin özel ilgileri için özelleştirilmiş özel ilgi turizmi, insanın doğayla birlikte olmasıyla mümkün olabilmektedir. Sürdürülebilir turizmin amacı insanın doğal çevre üzerindeki etkisini en aza indirmekten ziyade, doğal çevrenin insan üzerindeki etkisini en üst noktaya çıkarmaktır. Bu bağlamda, sürdürülebilir turizm kapsamında özel ilgi turizmi, genel ilgi turizmi anlayışına sahip kitle turizminin rakibi değil, kitle turizminin topluma ve çevreye karşı olumsuz etkilerini minimize etmeyi öngören turizmin bir alternatif ve tamamlayıcı şeklidir. Deniz, kum ve güneş üçgeninde sınırlı bir zaman diliminde oluşan çok sayıda katılım nedeniyle doğal çevrenin taşıma kapasitesini zorlayan, kaynakların azalmasına ve niteliklerinin bozulmasına neden olan kitle turizmi anlayışına karşı turizmde sürdürülebilirlik açısından özel ilgi turizmi büyük bir önem taşımaktadır. Yapılan bu teorik çalışmada özel ilgi turizminin, koruyarak kullanma ve kullanarak koruma anlayışına sahip sürdürülebilir turizm açısından kavramsallaştırılması, makro ve mikro düzeyde yeri ve önemi, ayrıca Türkiye'nin özel ilgi turizmindeki güçlü ve zayıf yönleri ile fırsat ve tehditler ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Turizm, Sürdürülebilirlik, Özel İlgi Turizmi

ABSTRACT

Special interest tourism customized to the private interests of groups and individuals can be possible, if human is together with nature. Sustainable tourism aims to bring the impact of the natural environment on human to the highest point rather than minimizing the impact of human on the natural environment. In this context, with within the scope of sustainable tourism special interest tourism isn't the opponent of mass tourism which has got the concept of general interest tourism, is on the contrary an alternative and complement form of tourism to purpose minimizing the negative effects of mass tourism to the community and environment. Special interest tourism in terms of sustainability in tourism is of paramount importance against the mass tourism approach which causes the deterioration of quality and reduction of resources and forces the carrying capacity of the natural environment in the limited time period due to the numerous participation occurs in the triangle of sea, sand and sun. In this theoretical, conceptualization of special interest tourism in terms of sustainable tourism has approach using preservation and preserving use, the place and importance in macro and micro level and also

* Yrd. Doç. Dr., Akdeniz Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Turizm İşletmeciliği Bölümü, Öğretim Üyesi, zakinci@akdeniz.edu.tr

** Yrd. Doç. Dr., Akdeniz Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Rekreasyon Yönetimi Bölümü, Öğretim Üyesi, muradkasalak@akdeniz.edu.tr

strengths and weaknesses, opportunities and threats of Turkey's special interest tourism are discussed.

Keywords: Tourism, Sustainability, Special Interest Tourism

GİRİŞ

GÜNÜMÜZDE TURİZM OLAYI, hem gelişmekte olan hem de gelişmiş ülkeler açısından sosyal, kültürel ve ekonomik boyutlarıyla gün geçtikçe daha da önem kazanmaktadır. Deniz, kum ve güneş motivasyonlu genel ilgi turizmi kapsamında sunulan hizmetlerin kısıtlı bir zaman dilimi içerisinde sunulması nedeniyle mevcut doğal ve fiziksel kapasiteler yoğun bir şekilde kullanılmakta, doğal çevrenin aşırı kullanmaya ve yüklenmeye bağlı olarak bozulması ve sürdürülebilirlik yeteneğini kaybetmesi söz konusu olmaktadır. Bununla birlikte, genel ilgi turizmine kısıtlı bir zaman diliminde yoğun bir talep söz konusu iken, yılın büyük bir bölümünde ise talep yok denecek kadar azalma, işletmelerin kapasitelerinin atıl kalmakta ve istihdam azalmaktadır. Bu bağlamda, genel ilgi turizmi kapsamında sürdürülebilir bir kalkınmadan, sürdürülebilir bir turizmden bahsetmek mümkün olmamaktadır.

Sürdürülebilir kalkınmanın bir aracı olarak kabul gören sürdürülebilir turizmin gelecekteki fırsatları koruyup geliştirmeyi gözetmesi, turistlerin ve ev sahipliği yapan bölgelerin ihtiyaçlarını karşılamayı öngörmesi, kültürel bütünlüğün, zorunlu ekolojik süreçlerin, biyolojik çeşitliliğin ve yaşam destek sistemlerinin devamlılığını sağlaması ve nihayetinde ekonomik gerekleri karşılamasına yönelik sürdürülebilir turizm ürünleri yaratma çabalarını ortaya koyması gerekmektedir. Bu bağlamda, özel ilgi turizmi; sürdürülebilir turizmin önemli bir aracı olarak genel ilgi (kitle) turizminin topluma ve doğal çevreye karşı olumsuz etkilerini sınırlamaya yönelik, kitle turizminin verdiği zararları onarma yoluna giden ve ev sahibi bölgenin gereksinimlerini karşılamaya çalışan çevre, toplum ve kültürlerle uyum içinde işlenen alternatif bir sorumluluk yaklaşımı olarak görülebilir.

SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK VE TURİZM

Karamana göre (1996) sürdürülebilirlik, “bir toplumun, ekosistemin ya da sürekliliği olan herhangi bir sistemin işlerini kesintisiz, bozulmadan, aşırı kullanımla tüketmeden ya da sistemin hayati bağı olan ana kaynaklara aşırı yüklenmeden sürdürülebilmesi yeteneği” olarak tanımlanmaktadır (Karaman, 1996:102). Sürdürülebilirlik sosyal, ekonomik ve ekolojik boyut olmak üzere üç farklı aşamada ele alınmaktadır (OECD, 2005; Özyol, 2013: 136):

- Sosyo-kültürel Boyut: Sürekli eğitim ile, kişilere “Hayat Kalitesinin Artırılmasının” kendilerine ve sonraki nesillere sağlayacağı faydalar anlatılmalıdır. İnsanların kültürel, maddesel ve ruhsal ihtiyaçlarını eşit biçimde karşılayabilmek olarak tanımlanmıştır.
- Ekonomik Boyut: Yeryüzündeki her kaynak sınırlıdır. Dolayısıyla, elimizdeki kaynak ne olursa olsun, bu kaynağın insan yaşamının kalitesini artırabilecek biçimde nasıl en adil dağıtabileceğinin yolu bulunmalıdır.

Maliyetler gelirleri aşmadan kendi kendine yeterliğin sağlanması olarak açıklanmaktadır. Ekonomik boyut faaliyetlerin ve üretim faktörlerinin sürdürülebilir kullanımını ifade eder.

- Çevresel (Ekolojik) Boyut: Geri dönüşümlü olsun ya da olmasın, her doğal kaynağın, devamlılığını sağlayabilecek şekilde kullanımı hedeflenmelidir. Ekosistemlerin desteklenmesiyle uzun dönem yeterliğin sağlanması anlamını taşımaktadır. Doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımının sağlanarak, gelecek kuşakların da en az günümüz kuşakları kadar bu kaynaklardan yararlanmasını sağlamak olarak ifade edilmektedir. Ekolojik (çevresel) olarak sürdürülebilir bir sistem, yenilenebilir kaynak sistemlerinin aşırı kullanımından sakınarak, istikrarlı kaynak yapısını sürdürebilen bir sistemi ifade etmektedir.

Turizm geniş ekonomik, sosyal, kültürel ve çevresel sonuçları olan sosyo-kültürel ve ekonomik bir olgudur. Turizmin sadece pozitif ekonomik etkiler yaratarak hızla artan bir ekonomik aktivite olmadığı, aynı zamanda yapay ve doğal çevre üzerinde tahribata sebep olabilen sosyal ve kültürel problemler yaratabilen bir uygulama alanı olarak da kabul edilmektedir. Turizmde sürdürülebilirlik ise Çubuk'a (1996) göre, turizme kaynak oluşturan bölgesel ya da doğal değerlerin korunup geliştirilerek çekiciliğin devamlılığının sağlanmasıyla mümkündür (Çubuk, 1996: 20). Bu bağlamda sürdürülebilir turizm, "insanın etkileşim içinde bulunduğu çevrenin korunarak, kültürel ekonomik ve biyolojik çeşitliliğin idame ettirildiği ve aynı zamanda o bölgeye gelen turistlerin ekonomik, sosyal ve ekonomik ihtiyaçları ile gelecek nesillerin de aynı ihtiyaçları karşılayabilmelerini hedefleyen bir yönetim şekli" olarak tanımlanabilir (Dinçer, 1996:342).

Sürdürülebilir turizm, turizmin ekonomik karlılığın önem kazandığı 1960'lardan itibaren ulusal yönetimler tarafından desteklenmesiyle kitle turizminin çevresel öğelerin taşıma kapasitesi göz ardı edilerek kontrolsüz gelişiminin fiziksel ve toplumsal çevre üzerinde olumsuz etkilere neden olması sonucu ortaya çıkmıştır. Sürdürülebilir turizm kavramı, uzun dönemli, katılımcı, çevresel, sosyal, kültürel ve ekonomik uyumlu bir turizm gelişimini ifade etmektedir. Bu bağlamda, yerel toplum için mevcut faydalar ve sağlanacak fırsatlar arasında bir denge aramakta (Timur ve Getz, 2002), diğer yandan hem kültürel, çevresel, biyolojik kalite ve çeşitliliği ve bunların ev sahibi toplumla uyumunu göz önüne almakta, hem de doğal kaynakların, doğal ve kültürel mirasın korunmasını ve sosyoekonomik refahı sağlamaktadır (Çıracı vd. 2008:91). Aynı zamanda sektörü besleyen doğal çevre ve insan kaynaklarını olumsuz yönde etkilemeden turizm kapasitesini ve turizm ürünlerinin kalitesini artırmayı amaçlayan sürdürülebilir turizm olgusu (Can, 2008: 26), yapılaşmada yerel mimari özelliklerin korunmasına, tarihi ve arkeolojik kalıntıların özgün ortamlarıyla uyumunun bozul-

mamasına özen gösterme temel felsefesiyle yeniden yapılanma yerine mevcut yapıların kullanımı ve bu konuda çabaların geliştirilmesini öngörmektedir (Çakılcıoğlu,1996:29).

Turizmde sürdürülebilirliğin sağlanabilmesi için bölgeden bölgeye farklılıklar arz eden çevresel kaynakların taşıma kapasitesi ve diğer özellikleri dikkate alınarak düzenleme ve planlama yapılması bir zorunluluktur. Ekonomik, insani, doğal ve kültürel kaynakların sürdürülebilirliği konusunda avantaja sahip ülkeler daha kaliteli ürün ve hizmetleri, kesintiye uğramadan hedef pazarlara ulaştırabilme şanslarını ve böylece uzun vadeli rekabet gücünü artırmaktadırlar (TÜ-SİAD, 2012:37). Bu kapsamda oluşturulacak sürdürülebilir turizmin genel ilkeleri aşağıdaki gibi ifade edilebilir (Çakılcıoğlu, 1996:31-40; Karaman, 1996:101):

- *Turistik düzenlemelerin talebe göre değil, arza göre yapılması,*
- *Önceliklerin yerel halka verilmesi,*
- *Turizmin 12 aya yayılması,*
- *Toplu taşımaya ağırlık verilmesi,*
- *Temiz enerji kullanımının özendirilmesi,*
- *Gerçek yaşamın sahnelenmesi,*
- *Mevcut yapı stokunun kullanımı,*
- *Toplumsal ve kültürel kimliğin korunması,*
- *Turizm yatırımlarının esnek, gelişmeye açık ve uzun vadeli olması.*

Sürdürülebilir turizmin genel ilkeleri doğrultusunda sürdürülebilir turizm, insanın çevre üzerindeki etkisini en aza indirmeden ziyade çevrenin insan üzerindeki etkisini en üst noktaya çıkararak kültürel ve çevresel zararları en aza indirmeyi, yerel halk ve ziyaretçi memnuniyetini en iyi düzeyde ve söz konusu bölge için uzun dönemli ekonomik sürdürülebilir gelişmeyi ve kalkınmayı en uygun düzeyde sağlamayı amaçlamaktadır. Böylece ekosistemin kaynaklarına aşırı yüklenilmemesi ve kendisini yenileyebilmesine olanak sağlanmış olacaktır. Bu bağlamda sürdürülebilir turizmin alt amaçları da aşağıdaki gibi sıralanabilir (Çakılcıoğlu, 1996: 41-43):

- *Tarihsel, doğal ve kültürel varlıklar ile bir bütün oluşturan çevreyi ve toplumu korumak,*
- *Tarihsel, doğal ve kültürel varlıkları turizme kazandırmak,*
- *Turizmi çeşitlendirmek ve mevsimlere yaymak,*
- *Turizm gelirlerini arttırmak,*
- *Ulaşım olanaklarını kolaylaştırmak,*
- *Altyapı ve hizmet sorunlarını çözmek,*
- *Turizm sektöründeki işgücünün niteliğini ve niceliğini arttırmak,*
- *Turizm sektöründeki yatırım olanaklarını geliştirmek.*

Özel İlgi Turizmi

Dünya Turizm Örgütü'nün tanımına göre özel ilgi turizmi; “belirli bir temaya sahip olan turistik merkezleri ziyaret etmek ve belirli ilgilerini geliştirmek amacıyla güden kişilerin, bireysel ya da grup halinde katıldıkları uzmanlaşmış bir turizm türü” olarak tanımlanmaktadır (Tanrısevdi ve Çavuş, 2003:10) . Read'e göre (1980:105) özel ilgi turizmi, kişilerin hobilerini gerçekleştirebilecekleri özel bir bölge veya destinasyona yaptıkları seyahatler” olarak tanımlanırken, benzer yönde Douglas ve Derret (2001:4) özel ilgi turizmini “bireylerin veya grupların belirli özel ilgi motifleri tarafından yönlendirilen, uyumlaştırılmış boş zaman ve rekreasyon deneyimleri” olarak tanımlanmaktadır.

Özellikle 1980'lerde gelişme göstermiş özel ilgi turizmi yeni bir kavram olmasına rağmen yeni bir olgu değildir. İnsanların ilk çağlardan günümüze kadar ilgi, merak ve macera gibi özel amaçlarla seyahat ettiklerinden özel ilgi turizmi en eski turizm şekillerinden sayılabilir. Özel ilgi turizmi ile bazen eş anlamlı olarak alternatif ve aktif turizm kavramlarının da kullanıldığı görülmektedir. Küçükaslan'a göre (2007:144), deniz, kum ve güneş etrafında gelişen ilgiyle anılan genel ilgi (kitle) turizmine karşı, kişilerin merak ya da özel ilgi alanlarına doğrudan hitap etmesinden dolayı özel ilgi turizmi, alternatif turizm olarak anılabilir. Buradan yola çıkarak pek çok bilim adamı, özel ilgi turizmi kavramını alternatif turizm ile aynı anlamda kullanmıştır. Benzer bir şekilde, aktif turizm kavramının da özel ilgi turizmi ile eş anlamda kullanıldığına rastlanmaktadır. Gerçekten de özel ilgi turizminin odağında, insanların ziyaret ettikleri kültürel ve fiziksel çevrede aktif bir şekilde rol almaları yer almaktadır.

Özel ilgi turizmi, bir yandan kitle turizminin hareketsiz ve dar alanda sıkışık kalmış tatilcilerin sahip olduğu genel ilgilerin tersine daha aktif, çevreye daha duyarlı, daha toplumsal ve daha hoşgörülü motifler içermekte; bir yandan da daha pasif, yerel toplumlardan daha kopuk ya da daha bireysel davranışlar sergileyen farklı ilgileri içerdiğinde barındırabilmektedir. Dolayısıyla özel ilgi turizmini içerdiği motifler bakımından farklı bir eğilim olarak değerlendirmek gerekmektedir. Sonuç olarak, özel ilgi turizmini hem sınırlı ilgiler dışında ortaya çıkan seyahat motivasyonları açısından ayrı bir kavram olarak ele almak, hem de kitle turizminin içerdiği genel ilgilerden çok farklı özellikler taşıması nedeniyle alternatif turizm hareketleri ile ilişkilendirmek daha doğru bir yaklaşım olacaktır. Ayrıca, özel ilgi turizmi ile alternatif turizm arasında da bir farklılık söz konusudur. Bu farklılık, turizm pazarı çerçevesinde her bir özel ilgi alanının tek başına talep çekme özelliğini taşıyabilmesine karşın, her alternatif turizm biçiminin böyle bir özelliği tam olarak karşılayamamasıdır (Tanrısevdi ve Şenol, 2003: 11).

Görüldüğü gibi birçok benzerliklere rağmen özel ilgi turizmini alternatif veya aktif turizm ile ifade etmek veya kavram olarak yerine kullanmak doğru değildir. Alternatif turizm, genel ilgi turizminin bir alternatifi olarak yer alırken

bazen de genel ilgi (kitle) turizminin bir tamamlayıcısı unsurları da içermekte ve bu kapsamda alternatif tatillerin standart hale getirilerek kiteselleşeceğine ilişkin kaygıların da olduğu görülmektedir. Örneğin, deniz, kum ve güneş üçlemesiyle anılan kitle turizmi kapsamında tatil yapan bir kişinin rafting turuna katılması gibi. Eğer bir kişi sadece rafting yapmak amacıyla bir seyahate katılmış ve belirli bir destinasyona gelmiş ise bu eylem özel ilgi turizmi kapsamında değerlendirilebilir. Bu bağlamda, Hacıoğlu ve Avcıkurt'a göre (2011:256) özel ilgi turizmi, kesin belirlenmiş ilgilerini geliştirmek isteyen kişiler tarafından grup veya kişisel olarak yapılan turları içeren, tek bir konu üzerinde yoğunlaşan ihtisaslaşmış turizm şekli olarak tanımlanabilir. Özel ilgi turizmi tekne, yat, tren turları, kayak, trekking, dağcılık, golf, tenis, avcılık, rafting, kuş gözlemciliği vs. seyahat faaliyetleri şeklinde gerçekleşebilir. Brotherton ve Himmetoğlu (1997) tarafından İngiltere'de yapılan bir araştırmada otuzaltı farklı özel ilgi türünün olduğu belirtilmiştir (Avcıkurt ve Çavuş, 2003: 15).

Özel ilgi turizminin gelişmesinde insanların birbirleriyle ve doğayla olan ilişkilerinin öneminin anlaşılmasıyla birlikte bu süreçte önem kazanan değerler, açık hava aktivitelerine katılmak, çevreyle ilgili problemlere karşı duyarlılık, eğitimsel ilerleme, estetik anlayışı ve kişisel ve toplumsal gelişmeler olmuştur. Bu süreçte özel ilgi turizminin gelişmesine etki eden faktörleri, yeni yaşam şekli, refahın artması, kentleşme, tıp alanındaki gelişmeler ve insan-doğa ilişkisi sayılabilir. (WTO, 1992:2).

Özel ilgi turistlerinin seyahati gerçekleştirmelerinde destinasyonun çekiciliğinden ziyade kişisel motivasyonları ve yapmak istedikleri daha ön plandadır. Bu bağlamda destinasyonda gerçekleştirilen aktiviteler özel ilgi turistleri için daha cazip olmaktadır. Özel ilgi turizmine katılanlar, hobilerini gerçekleştirebilecekleri dönemlerde tatile çıkarlar. Örneğin, kayak tatili yapmak isteyenler karın yağdığı kış dönemlerinde, kuş gözleme turuna katılacaklar kuşların göç ettiği ilkbaharın başlangıcı ve sonbaharın son dönemlerinde seyahat etmeyi tercih ederler.

Hacıoğlu ve Avcıkurt'a göre (2011:260) özel ilgi turistleri yeni şeyleri tecrübe etmek ve bundan en yüksek tatmini sağlamak isteyen, çevreye duyarlı, gittikleri ülkenin ve bölgenin kültürünü tanımak isteyen, yerleşim yerlerinde temiz olmak şartıyla fazla lüks aramayan, fiyat duyarlılığı yüksek olmayan kişilerdir. Bu tür turistler kesin belirlenmiş ilgilerine göre seyahat ederler, yaptıkları seyahat ve tatiller daha uzun sürelidir ve mevsim tercihleri aktivitelerin gerektirdiği şartlara göre belirlenmektedir. Sorenson'a göre (1993:25) özel ilgi turistleri turlarını genellikle konuyla ilgili dergilerden takip ederek satın alırlar. Tur seçiminde fiyattan çok, içerdiği aktiviteler önemlidir. Tur aktiviteleri kişinin kendi kendine kolayca başaramayacağı şeylerdir. Tur satın alırken dikkat ettikleri diğer konular ise, rehberin kalitesi, grubun küçük olması, destinasyonun uzak ve ulaşımın da nispeten uzak olmasıdır.

Özel ilgi turistlerinin seyahat etmelerinde, turizme katılmadaki genel faktörler etkili olmakla beraber; bazı özel değişkenlerin de var olduğu görülür (Kozak ve Bahçe, 2009:31). Söz konusu değişkenler; özel ilgi turisti ile genel ilgi turisti arasındaki farkların yer aldığı aşağıdaki tabloda incelenmiştir.

Tablo 1. Genel İlgi ve Özel İlgi Turisti Özellikleri

	Genel İlgi Turisti	Özel İlgi Turisti
Kişilik	Ben merkezlilik, yerel kültürel şartlara uyum sağlamakta isteksizlik	Dış merkezlilik, yerel kültürel şartlara uyum sağlamakta isteklilik
Konaklama	Geniş ölçeklilik ve yoğunluk	Yerel mimari stillerine dayalı, seyrek ve dağınık konaklama
Çekim öğeleri	Yapay çekim öğeleri, yerel insandan ve kültürden izole bir tatil	Otantik çekim öğeleri, ziyaretçiler ve ev sahipleri arasında sıcak ilişki
Ekonomi	İthal ve yerel olmayan ürünlere ilgi	Yerel ve otantik ürünlere ilgi
Etki	Taşıma kapasitelerine karşı duyarsızlık	Kültürel, sosyal, ekonomik taşıma kapasitelerine duyarlılık

Kaynak: Weaver, 1999:795

Tablo 1’den yola çıkılarak, özel ilgi turistinin özellikleri şu şekilde sıralanabilir:

- Özgünlük ve gerçek deneyimler için isteklidirler. Yerel halka sömürücü olmayan bir şekilde aktif kimliklerini sunarlar (Douglas ve Derret, 2001:3).
- Yaş dağılımı özel ilgilere göre değişir (Tanrısevdi ve Çavuş, 2003:14).
- Genellikle orta ya da üst orta sosyo-ekonomik sınıfa mensuptur. Alım gücü ve turistik harcaması yüksektir (Yıldız, 2009:12).
- Katılımcıdır ve uzmanlık alanı ya da ilgi duyduğu alan ile ilgili aktivitelerin içinde yer almak ister (Kozak ve Bahçe, 2009:31).
- Genellikle alanında ileri derecede bilgi, yetenek ve deneyim sahibidir ve bu alandaki her türlü etkinliğe ilgi göstererek kendisini geliştirmeyi hedefler (Kozak ve Bahçe, 2009:31).
- Özel ilgisinin içeriğini araştırmak için yeni alternatif destinasyonlar arar (Uluçen, 2011:55).
- Çoğunluğun peşinden gitmeyi sevmez ve bireyci özellikler taşır (Tanrısevdi ve Çavuş, 2003:15).
- Tatile ilişkin kararlarda; rasyonel, elit ve seçicidir. Genel ilgi turisti ile kıyaslanırsa, fiyat duyarlılığı daha azdır (Kozak ve Bahçe, 2009:32).

- Tatilinin sosyal açıdan nasıl görüldüğü konusunda bir kaygı beslemez ve kendini, sosyal olarak kabul edilen tatilleri seçmek zorunda hissetmez (Kozak ve Bahçe, 2009:32).
- Şahsına özgü ve sadece kendisine yönelik hizmet alma beklentisi vardır(Uluçeçen, 2011:55).
- Toplu verilen hizmetlerden faydalanmak istemez. Bunun bedelini de ödemeye hazırdır. Açık büfe veya self servisten yararlanmak istemez (Kozak ve Bahçe, 2009:128).
- Tatilini, ev-tabanlı dinlencesinin bir uzantısı olarak değerlendirmesi mümkündür (Kozak ve Bahçe, 2009:33).
- Geceleyeceği konaklama tesislerinin kalitesi beklentisinin odağında yer almaz.(Tanrısevdi ve Çavuş, 2003:14). Beklentisinin yüksek olduğu alan; gerçekleşen aktivitelerdir(Uluçeçen, 2011:55).
- Tatile kendine özel ve anlamlı bir aktive motivasyonu ile katılır (Brotherton ve Himmetoğlu, 1997:11).

Özel ilgi turizmi genellikle yöre halkı tarafından geliştirilmiş, sosyal sorumluluğun ve çevreye duyarlılığın esas olduğu yerel doğa ve kültüre dayalı özgün küçük ölçekli işletmeleri kullanır. Yapılan bir araştırmaya göre özel ilgi turizmine katılan turistlerin büyük çoğunluğunun (% 80'i) üst sosyo ekonomik gruba girmektedir. Katılanların ortalama yarısının evli, 40 ile 50 yaş arası olduğu ve çift olarak seyahat ettikleri görülmüştür (Sorenson, 1993:25).Himmetoğlu ve Brotherton (1994), özel ilgi turizmine katılımcıları; ilgilerinin yoğunluğu, sahip oldukları bilgi, beceri ve deneyim düzeylerine göre dört grupta toplamışlardır. Bunlar, yeni başlayanlar, meraklılar, uzmanlar ve fanatiklerdir.

a) *Yeni başlayanlar*: Yeni başlayanlar belirli bir ilgi alanına yönelmiş kişiler olup, içlerinde potansiyel bir ilgi alanına yönelme güdüsü vardır. Günlük yaşantının sıkıcı yanlarını gidermek ya da kendilerini geliştirmek amacıyla herhangi bir ilgi alanına yönelebilirler. Bu kişiler 'bir de ben deneyeyim bakalım başarabilecek miyim ?' türünden bir güdülenme ile hareket ederler. Öncelikle popüler ve moda haline gelmiş olan ilgi alanlarını tercih ederler. Bu yönelmelerde, sosyal beğeni ve onay alma isteği önemli bir yer tutar. Yöneldikleri ilgi alanı ile ilgili ayrıntılı bilgileri olmadığı gibi, iddiaları da pek yoktur. Bu ilgiyi daha çok eğlence amacıyla içselleştirirler. Bu grupta yer alan gezginler, içinde buldukları sosyo-ekonomik düzeyin daha üzerine çıkma çabasını da sergilerler. Özel ilgilerini geliştirmeye yönelik ayrıntılı ve teknik bilgi aramazlar ve kendilerine sunulan seçenekler arasından bilinçli bir seçim yapmazlar. Başaramama korkusu ve utanma duygusunu yoğun şekilde yaşarlar. Güvenlikleri açısından kendileri gibi yeni başlayanlar arasında olmayı ön planda tutarlar.

b) *Meraklılar*: Yeni başlayanlardan belli ölçülerde ayrılırlar. Kendilerine uyan belirli bir özel ilgi alanını seçmişlerdir ve bu alanı daha yakından tanımaya çalışmışlardır. Meraklılar neyi istediklerini ve neyi yapabileceklerini, kapasite ve sınırlarını daha net bir biçimde tanımlayabilen özel ilgi gezginlerdir. Bunun için ilgi duydukları alanla ilgili daha çok bilgi toplama arayışı içindedirler. Bilgilerini artırmak ve becerilerini geliştirmek için eğitim programlarına da katılabilirler. Tatil ilgileri günlük yaşamda da devam eder ve bu ilgiler günlük yaşamlarında zenginleştirici bir rol oynamaya başlar. Bu süreç içerisinde kendileri hakkında daha olumlu bir imaj geliştirmeye de çalışırlar.

c) *Uzmanlar*: Bu grupta yer alanlar, belirli bir özel ilgi alanını seçmiş ve bu alanda iddia sahibi olmuş kişilerdir. Özel ilgileri ile ilgili geniş bir bilgi sahibidirler. Özel ilgileri, yaşamlarının adeta bir parçası durumuna gelmiştir. Bu ilgileri geliştirmek için örgütlü davranışlara yönelmişler ve kulüp, dernek vb. örgütlere katılmışlardır. Yeni başlayanlarla ve meraklılarla bir arada olmaktan pek hoşlanmazlar ve kendileri gibi uzman olanları tercih ederler. Uzmanlar, özel ilgilerini değişik yerlerde deneme istegindedirler. Özel ilgilerini sosyal beğeni ve onay almaktan çok, kendilerini tatmin etmek amacı ile sürdürürler. İddialı oldukları için kendilerine sunulan olanak ve seçenekleri kolaylıkla beğenmezler ve eleştirci olurlar. Ayrıca özel ilgileri ile ilintili kalite arayışı içindedirler. Ancak, kalacakları tesislerin kalitesi ve görkemi onlar için çok önemli değildir. Uzmanlar, sınırlarını bilirler ve bu sınırların ötesine geçmemeye özen gösterirler.

d) *Fanatikler*: Fanatikler kendilerini alabildiğince bir özel alanına vermiş ve hatta bu alana adanmış olan kişilerdir. Bu özellikleri nedeniyle, başkaları tarafından çlgın olarak bile nitelenebilirler. Fanatikler, günlük yaşantılarında olduğu gibi tatillerinde de azınlıkları oluştururlar. Özel ilgileri bir tutku ve bağımlılık durumunu almıştır. “Onsuz” ya da “onlarsız” yapamazlar. Maceracılık ve riskli davranışlar en üst düzeye tırmanmıştır. Sınırlarını zorlarlar ve hatta, bilgi ve beceri düzeylerinde sınır dahi tanımazlar. Bu grupta yer alan kişiler, turizm işletmelerinin kendilerine sunacağı hizmetin kalitesine de duyarlıdır. Her yer ve her koşul onlar için uygundur. Ayrıca ilgi ve yönlendirme de beklemezler.

Hall ve Weiler (1992: 3) özel ilgi turizmi kapsamında değerlendirilebilecek faaliyetlere ilişkin motivasyonları, bu faaliyetlerin gerçekleştirilebileceği ortamlar bakımından üç grupta sınıflamışlardır. Bunlar; kent içinde, kırsal alanlarda ve doğal ortamlarda yapılabilen özel ilgi faaliyetlerine ilişkin motivasyonlardır. Söz konusu özel ilgi faaliyetlerinin nerelerde yapılabileceği ve bunları ortaya çıkartan motivasyonlar Tablo 2’de verilmiştir. Tablo 2’de verilen özel ilgi faaliyetleri, özel ilgi turizminin hem kentsel alanlarda hem de kent dışındaki kırsal alanlarda yapılabileceğini göstermektedir.

Tablo 2. Özel İlgi Faaliyetleri İle İlgili Motivasyonlar

Ortam	Özel İlgi Faaliyetleri	İlgili Motivasyonlar
Kentsel Ortam	Müzeler	<i>Yenilik, çeşitlilik, keşif, otantiklik, eşsizlik, eğitim</i>
	Sanat galerileri	<i>Duygu, güzellik, seçkinlik, eşsizlik, otantiklik, eğitim</i>
	Tarih	<i>Atmosfer, çevre, sezgi, otantiklik, keşif, kaçış</i>
	Sanat ve halk festivalleri	<i>Otantiklik, duygu, kaçış</i>
	Sanatsal etkinlikler	<i>Duygu, kaçış</i>
	Kültürel (etnik) seyahatler	<i>Otantiklik, sessizlik, sosyal ilişki, yenilik, eğitim</i>
	Spor turizmi	<i>İzleyici, fiziksel açıdan güçlenme, sosyal ilişki</i>
Kırsal Ortam	Kültürel (etnik) seyahatler	<i>Otantiklik, sessizlik, sosyal ilişki, yenilik, eğitim</i>
	Sanat ve halk festivalleri	<i>Otantiklik, duygu, kaçış</i>
	Tarih	<i>Atmosfer, çevre, sezgi, otantiklik, keşif, eğitim</i>
	Macera seyahatleri	<i>Risk alma, kendini keşfetme, kendini aşma, doğa ile ilişki kurma, sosyal ilişki</i>
	Sağlık turizmi	<i>Fiziksel açıdan güçlenme</i>
	Spor turizmi	<i>Fiziksel açıdan güçlenme, sosyal ilişki</i>
	Çiftlik ve hayvan çiftliği turizmi	<i>Doğa ve kırsal çevre ile ilişki, sosyal ilişki, keşif</i>
Doğal Ortam	Doğa turizmi	<i>Doğa ile ilişki, keşif, bilgilenme, eğitim, bilimsel merak</i>
	Macera seyahatleri	<i>Risk alma, kendini keşfetme, kendini aşma, doğa ile ilişki kurma, sosyal ilişki</i>

Kaynak: Hall, C. M ve Weiler, B. (1992). What's Special About Special Interest Tourism ? içinde B. Weiler ve C. M. Hall (Editörler), *Special Interest Tourism* (ss. 1-14). London: Belhaven Press .

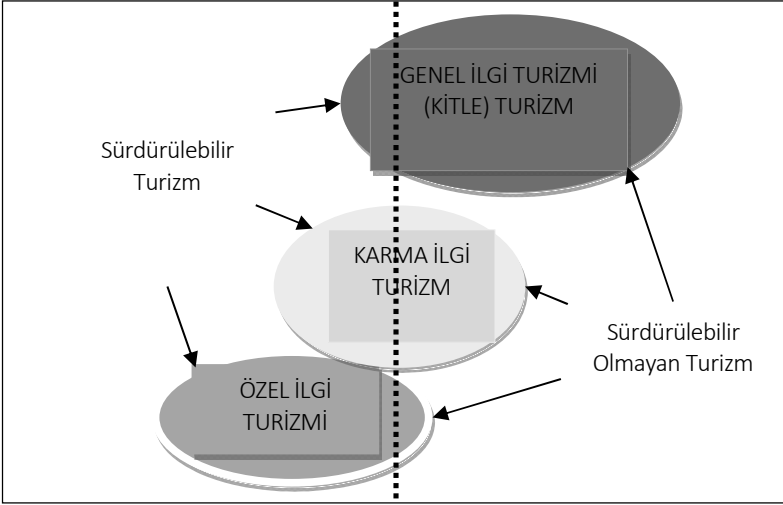
Özel ilgilerine bağlı olarak seyahat eden turistler de ya birinci planda ilgi duydukları faaliyet ve/veya destinasyona ya da faaliyetlerin bulunduğu çevreye göre bölümlenebilecektir (Hall ve Weiler 1992: 7). Böyle bir bölümlenme Tablo 3'de verilmiştir. Tablo 3'de görüldüğü üzere, bir faaliyetin öğrenme amacı üzerinde odaklanması çeşitli yerlerde kendi ilgilerini tatmin etmek isteyen eğitim amacı ile seyahat edenleri birbirinden ayıran bir faktördür. Buna karşın, doğal çevre ile ilgili ya da etnik turistlerin temel eğitim motivasyonları, doğa ile ya da yerli toplum ile temas kurmak gibi diğer motivasyonlara da bağlıdır. Yine, çevresel değerlerle ilintili doğa turizminde seyahat ürününün belirleyici bir faktör olması, bazen belirli bir faaliyete katılmaktan ya da belirli bir katılım motivasyonundan daha önemli hale gelebilecektir. Sözgelimi, bir faaliyet olarak kuş izleme birinci derecede önem taşıyan bir faaliyettir (Tanrısevdi, 2003:15)

Tablo 3. Temel Gezi Amacı ve Çevreye Göre Pazar Dilimleri

Temel GÜDÜ	Faaliyetin Gerçekleştiği Çevre	
	Kent	Kent dışı/ Kırsal
<i>Faaliyete katılma</i>	Sanat ve tarih turizmi (sanat-sal faaliyetlerde rol alma vb.)	Spor turizmi (dalış, golf vb.)
	Eğitim turizmi (yabancı dil öğrenme, öğrenim görme vb.)	Macera seyahatleri (rafting, tırmanma vb.)
<i>Destinasyona gitme</i>	Sanat ve tarih turizmi (müze ve sanat galerini ziyaret etme vb.)	Etnik seyahat
	Eğitim turizmi (Avrupa mimarisi turu gibi)	Doğa turları (Galapagos adalarına tur gibi)
	Spor turizmi	Macera seyahati (Nepal'de trekking yapmak gibi) Sağlık turizmi (Avrupa kaplıca turizmi gibi)

Kaynak: Hall, C. M ve Weiler, B. (1992). What's Special About Special Interest Tourism ? İçinde B. Weiler ve C. M. Hall (Editörler), *Special Interest Tourism* (ss. 1-14). London: Belhaven Press.

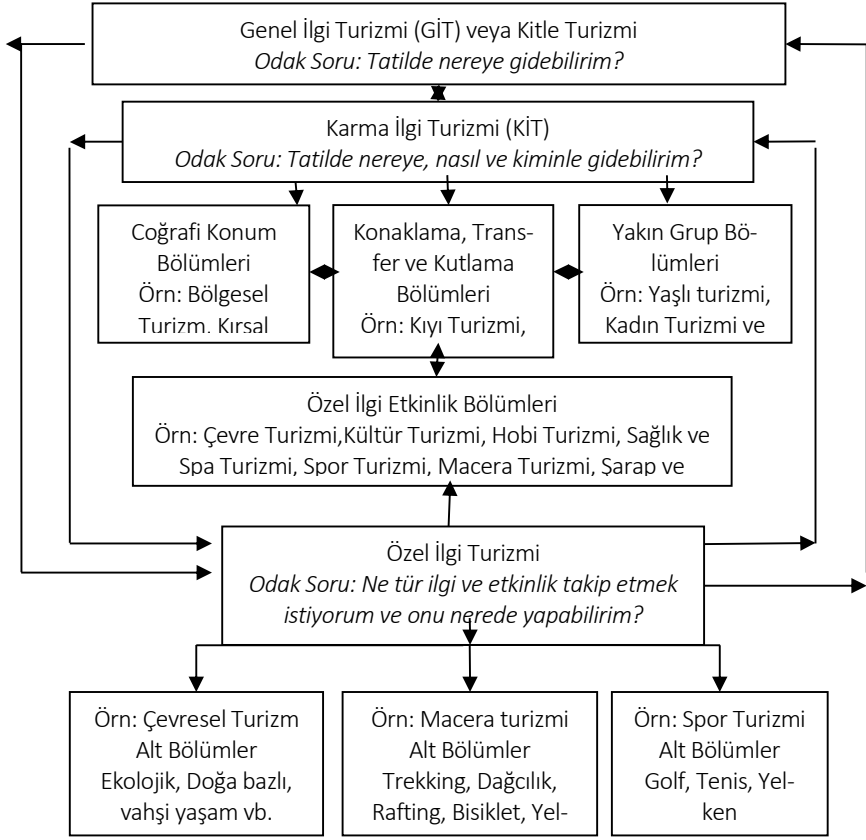
Turizm ilgi döngüsünü incelediğimizde, turistlerin artan seyahat deneyimi, güven ve refah ile birlikte daha güvenliden daha maceracı bir seyahat ve tatil türüne doğru bir turist yaşam döngüsünde turist kavramının değerini yükseltme, sosyal prestij sağlama ve egoyu geliştirme amaçlı bir geçiş söz konusu olmaktadır. Her ne kadar özel ilgi turizminin ayrı ve belirli tanımlayıcıları olsa da özel ilgi turizminin genel ilgi ve karma ilgi turizmini tamamen dışlamadığını, çoğu zaman örtüştüğünü ve hatta özel ilgi turizminin de belirli türlerinin (örn. otomobil yarışları ve avcılık gibi sürdürülebilir olmayan turizm kapsamında değerlendirildiğini unutmamak gerekir. Ayrıca, birçok turistin tatil motivasyonları arasında genel ilgi turizmi ve özel ilgi turizmi türlerinin bir karışımı olan karma ilgi turizmi türlerini değerlendirmek olduğunu da unutmamak gerekir. Örneğin, deniz, kum ve güneş üçgeni veya 3S (Sea, Sand, Sun) turizmi dediğimiz genel ilgi turizmi kapsamında gelen turistlerin özel ilgi turizmi türlerinden biri olan rafting turizmi faaliyetine katılmaları gibi. (Şekil 1).

Şekil 1. Sürdürülebilirlik, Genel İlgi, Karma İlgi ve Özel İlgi Turizmi Arasındaki İlişki.

Turistin turizm faaliyetine katılması sürecinde çok sayıda motive edici faktör belirleyici olsa da, turistin karar verme sürecinde;

- “Nereye gitmek isterim?” sorusunu yöneltirse “genel ilgi turizmi” ni tercih edeceği,
- “Nereye gitmek isterim ve orada hangi etkinlikleri takip edebilirim?” sorusunu yöneltirse “karma ilgi turizmi” ni tercih edeceği ve
- “Hangi ilgi ve etkinlikleri takip etmek isterim ve onu nerede yapabilirim?” sorusunu yöneltirse “özel ilgi turizmi” ni tercih edeceğini söyleyebiliriz (Şekil 2).

Şekil 2. Kaynak: Brothen ve Himmetoğlu (2007), Prosser (2001), Ruys ve Wei (2001) ve Schofield (2001)

Tablo 4’de özel ilgil turizminin basitleştirilmiş bir swot analizi verilmiştir. Genel anlamda özel ilgil turizminin güçlü ve zayıf yönleriyle, özel ilgil turizmi açısından fırsatlar ve tehditler gösterilmiştir.

Tablo 4. Basitleştirilmiş Özel İlgil Turizminin Ürünün GZFT (SWOT) Analizi

Güçlü Yönleri	Zayıf Yönleri	Fırsatlar	Tehditler
Yoğun işgücü gereksinimi; performans ve pazar aracılığıyla istihdam fırsatları yaratılabilir. Küçük ölçekli operasyonlar. Katılımlı, eğitici, yorumlanabilir aktivitelere sermaye sağlar. Toplumun yaşam	Ev sahibi yörenin önemli kültürel turizm destinasyonları olarak tanıtımında zayıflık Kaynak denetiminde eksiklik, araştırma için gerekli bilgilerin noksanlığı Endüstri gelişiminde, bölgesel promosyonlarda, küçük mesleklerde koordinasyon eksikliği Sektörün öncüleri arasında işbirliği eksikliği Profesyonel yönetim, Pazarla-	Bazı bölgesel ekonomik sorunlara karşı etkilidir. Yerel halkla buluşma, onlarla kaynaşmayı gerektiren küçük ölçekli operasyonlar sayesinde otantik yaşam tarzını paylaşma şansı verir. Yaşam tarzı alternatiflerinin korunmasını ve	Ortak bilgi paylaşım eksikliği Diğer bölgelerle olan rekabet Yeterli yatırımı sağlama zorluğu Özel projeler için yeterli fon tahsis etme zorluğu Turist çekme

<p>stildeki çeşitlilikleri, yörelerin eşsizliğini açığa çıkarır. Doğal mirasın araştırılmasını sağlar. Yaşam tarzı için alternatifler ve çekicilikler için çeşitlilik önerisinde bulunur. Kişisel yeteneklere girişim tecrübelerine sermaye yaratır. Özgün ürün ve hizmetlere yatırım sağlar.</p>	<p>ma ve finans uzmanlığında eksiklikler Gönüllü komitelerin; özel toplum dışlarında hesaplama, izleme, değerlendirme yapmadan toplanması Bazı sanatları, kültürü, mirası, toplumu, genel ülke yönetimi ve hizmetlerini sağlamada elit yaklaşım Turist ziyaretlerinde mevsimsel sınırlılık Yöresel alanda alt-yapı ve transfer hizmetlerinin yetersizliği Mevcut mirasların sayısında azalış genel refah düzeyinde düşüş Performans için yer tahsisi sorunu Yönetme, izleme, düzenleme faaliyetlerinde zorlanabilme. Özellikle bağımsız seyahatçilerin organize turlara oranla fazla araç kiralama talepleri olduğunda Ev sahibi toplum ile ziyaretçi arasındaki iletişimin sosyal etkisi zayıf kalabilir. Yerel halkta, turizm hakkında birbirine zıt düşen görüşler yer alabilir, turistlere karşı düşmanlık duyulabilir. Küçük ölçekli operasyonlar, amaç karlılık olduğunda yetersiz kalır. Gelirler üzerinde odaklanılması; pazar dışında ürün ve hizmetleri fiyatlandırabilir yâda kitle turizmi ürünlerine iter.</p>	<p>ayakta kalmasını sağlar. Kültürel Turizm; kentlerin yeniden yapılandırılma stratejileri, mevcut kültürel hizmetlerin yenilenmesi ve çekicilik için yapılan yatırımların, odak noktası olabilir. Yurtiçi pazarlara sermaye sağlamada fırsatlar yaratır. Sanatçıların eğitimini, üretimde işyerinin donatımını sağlar. Gönüllü yöneticiler için; sanatsal faaliyetler, yaz okulu, “kullanan öder” eğitimleri ve ortak eğitim programları düzenler. Mevcut çekicilikler yada özel olaylar nedeniyle yapılan ziyaretlerin mevsimsel yapısını dengeler.</p>	<p>başarısızlığı gibi bazı ev sahibi toplumların aktivite eksiklikleri Artan taşıma kapasitesinin, mekan daraltılmasından kaynaklanan, kaynak istismarı Yaşam için gerekli sanat-sal çabaların; organize olmamış pazarlarda sürdürülmesi</p>
---	---	---	--

Kaynak: Douglas ve Derrett, R.(2001). Special Interest Tourism. (syf.18,19).

Tablo 5’de, sürdürülebilir turizm açısından genel ilgi (kitle) turizmi ile özel ilgi turizminin makro ve mikroekonomi, yerel halk ve doğal çevre açısından karşılaştırılması yapılmıştır.

Tablo 5. Sürdürülebilir Turizm Açısından Genel İlgi ve Özel İlgi Turizminin Karşılaştırılması

KAPSAM	Genel İlgi Turizmi	Özel İlgi Turizmi
Makro Ekonomi	Ulusal Ekonomik büyümeye katkı sağlar, bölgesel ve yerel ekonomik büyümeyi doğrudan desteklemez, ancak çarpan etkisiyle katkıda bulunur.	Eş zamanlı olarak hem ulusal ekonomik büyümeye hem de bölgesel ve yerel büyümeye doğrudan katkı sağlar.
	İstihdam sağlar, fakat sağlanan istihdam mevsimsellik özelliği taşır.	Sürekli ve istikrarlı istihdam kalitesi sağlar.
	Ulusal gelirin artmasını sağlar, bölgeler arasında gelir dağılımında dengesizliklerin giderilmesine katkısı bulunmaz.	Eş zamanlı olarak ulusal gelirin artmasını, bölgesel ve yerel insanlara adil bir şekilde gelirin dağıtılmasını ve dengesizlikleri azalmasını sağlar. Bölgesel ve yerel mutlak yoksullukların azalmasını sağlar.
	Ulusal refahın artmasına katkı sağlar, fakat bölgesel ve yerel refah farklılıklarını dikkate almaz. Sosyal bozulmaya ve sömürüye yol açar.	Bölgesel ve yerel halkın sosyal yapılara, kaynaklara ve imkânlarla erişimini sağlayarak yaşam kalitesinin sürmesini ve artmasını sağlar.
Mikro Ekonomi	Genellikle ucuz fiyat ile rekabet eder.	Yaratılan marka ile rekabet eder.
	Marka bağımlılığı azdır.	Marka bağımlılığı fazladır.
	Kaynak kapasite düzenlemeleri talebe göre yapılır.	Kaynak kapasite düzenlemeleri sürdürülebilirlik bağlamında arza göre yapılır.
	Nitel müşteri kapasitesi ön planda tutuluyor.	Nitel müşteri kapasitesi ön planda tutuluyor.
	Düşük bir ücret karşılığı sınırsız tüketim imkânı sağlıyor.	Yüksek bir ücret karşılığı, doğal yaşama zarar vermeden sınırlı ve sağlıklı bir tüketim imkânı sağlıyor.
	Bir işletmede çok sayıda çalışan, mevsimsel olarak, asgari ücretle, uzun çalışma süreleriyle ve düşük iş güvenliğiyle yorucu bir iş ortamında çalıştırılıyor.	Bir işletmede az sayıda çalışanlar, esnek çalışma saatleriyle, kaliteli sürekli iş güvencesi ve istihdamla uygun bir ortamda çalıştırılıyor.
	Çok uluslu tur operatörlerine bağımlılık söz konusudur.	Bireysel tercih ve eylem söz konusudur. İşletmeler, tüm bağlantılarını doğrudan müşterileri ile aracısız yaparlar.
Sunulan hizmetlerde yerel ürünlerin özelliklerini yitirmesi ve standartlaştırma söz konusudur.	Sunulan hizmetlerde yerel turistik ürünlerin özellikleri korunur. Özgünlük söz konusudur.	
Doğal Çevre	Doğanın taşıma kapasitesini zorlayan kısa zamanda çok sayıda katılım söz konusudur.	Doğanın yenilenebilirliğine ve sürdürülebilirliğine zarar vermeden mevcut yapı stokunu en düşük düzeyde kullanır. Bölgenin taşıma kapasitesini zorlamayan sınırlı katılım söz konusudur.
	Doğa ve çevre bilinci çok yüksek olmayan insanların tercih ettiği bir turizm türüdür.	Doğa ve çevrenin sürdürülebilirlik açısından önemini bilen ve buna saygı duyan ve doğaya duyarlı insanların tercih ettiği bir turizm türüdür.
	Kuruluş yeri seçiminde genellikle kıyılara yatırım yapılır ve sadece deniz, kum ve güneş unsurları dikkate alınır.	Kuruluş yeri seçiminde tüm bölgelerin kendine özgü doğal kaynakları ve değerleri dikkate alınarak tüm bölgelerde yatırım yapılır.
	Sunulan hizmette mekânda ve zamanda yoğunlaşma vardır. Büyük	Sunulan hizmet çok sayıda tüm mekâna yayılmış küçük ölçekli işletmelerde ve tüm

	ölçekli işletmelerde ve yılın 3-4 ayında yoğun faaliyetleri söz konusudur.	yıla yayılmış bir zaman diliminde söz konusudur
	Hızlı ve doğa taşıma kapasitesine duyarlı ve denetimsiz bir gelişme söz konusudur.	Doğanın taşıma kapasitesine uygun yavaş, bilinçli ve denetimli bir gelişme söz konusudur.
	Bölgenin doğasına özgü yerel mimariyi dışlayan anonim turizm mimarisi söz konusudur.	Bölgenin otantik çevre yapısına uygun özgün mimari yapılar söz konusudur.
Yerel Halk	Yapay bir ortam içerisinde bölgesel ve yerel halk ile turistler arasında ilişkiler kopuktur. Kapalı turist bölgeleri söz konusudur. Turist bölgeyi ve bölge halkını tanımadan tatilini yapar.	Turist, yerel halk ile birlikte iç içe bir tatil yapar. Turistler ve yerel halk arasında kaynaşma, tanışma, uyuşma ve empati söz konusudur.
	Yerel halk, sadece işçi olarak çalışır. Gelir düzeyi ve yaşam standardı düşüktür.	Yerel halk, işinin hem sahibi hem çalışanıdır. Gelir düzeyi yüksek, sosyalleşme ve yaşam düzeyi standardı yüksektir.
	Yerel halk edilgen bir yapıdadır. Karar verici değil, uygulayıcı konumundadır.	Yerel halk etkindir. Karar verici ve uygulayıcıdır.
	Yerel halk üzerinde sosyal ve kültürel bozulma ve yozlaşmaya neden olur.	Yerel halkın sosyal ve kültürel özgünlüğünü korumasını ve yaşatmasını sağlar.
	Yerel halk, rant nedeniyle doğal yapının kullanılarak bozulmasına duyarlı kalır.	Yerel halk, doğal yapının önemini ve değerini anlar. Koruyarak kullanmaya ve dikkatli kullanarak korumaya önem verir.

Türkiye ve Özel İlgili Turizmi

Türkiye ekonomisi için yeri ve önemi büyük olan Türkiye turizm sektörünün dünya turizm sektörü içerisindeki yerine bakıldığı zaman, Türkiye turizm sektörünün dünya turizm sektöründe istenilen yerde olmadığı görülmektedir. Türkiye, dünya turizm sektöründe etkin, fakat etkili değildir. Diğer bir deyişle, hedeflenen turist sayısına ulaşılarak etkinlik sağlanmakta, fakat hedeflenen turizm gelirleri elde edilemediği için etkililik sağlanamamaktadır. Dünya Ekonomik Forumu (WEF)'nin 2015 yılında yayımladığı ve 141 ülkenin 14 farklı boyutta incelendiği "Seyahat ve Turizm Rekabet Raporu"na göre (WEF, 2015) dünya genelinde turizm sektörü aracılığıyla sürdürülebilir ekonomi ve sosyal fayda sağlayan ülkeler arasında birinci sırayı İspanya almıştır. İlk 10 ülke içerisinde Fransa, Almanya, İngiltere, ABD, İsviçre, Avusturya, İtalya, Japonya ve Kanada yer alırken Türkiye 44'üncü ülke olarak turizm rekabet endeksi listesinde yer almıştır (Akıncı ve Yüzbaşıoğlu, 2015:45).

Özel ilgi turizmi konusunun, Türkiye turizm literatüründe henüz yeterli ilgiyi görmemesini bir eksiklik olarak değerlendirmek gerekir. Uluslararası alanda özel ilgi turizmi konusunda yapılan araştırmalar incelendiğinde, bu çalışmaların ağırlıklı olarak Avustralya, Yeni Zelanda, Kosta Rika gibi ülkelerde yapıldığı görülmektedir. Özel ilgi turizminin; detaylı bir alan ve talep analizi gerektirdiği göz önünde bulundurulursa; Türkiye'de bu konudaki çalışmaların ve farkındalığın gelişmesi gerekmektedir. Bu bağlamda, Türkiye'nin bilinen mevcut potansi-

yeli dikkate alınarak; özel ilgi kapsamına giren mal ve ürünler için hedef kitlelerin ve karşılaştırmalı üstünlüğü olan turizm türlerinin belirlenmesi gerekmektedir (Uluçelen, 2011:123). Bir ülkede turizmin sürdürülebilirliği, ülkenin diğer ülkelerden farklılığını ve üstün yönlerini ortaya koymasıyla mümkündür. Dünya turizminde en fazla turist çeken ülkeler ve turist başına en fazla gelir elde eden ülkeler, özel ilgi turizmine önem vermiş ve markalar yaratabilmiş ülkeler olmuşlardır. Diğer rakip ülkelerle kitle turizminde ucuz fiyat ile rekabet edilebilirken, özel ilgi turizminde ise yaratılan markalar ile rekabet edilebilmektedir. Türkiye’de özel ilgi turizmi ile ekonomik süreklilik, yerel refah, kalıcı ve kaliteli istihdam, sosyal eşitlik, ziyaretçi memnuniyeti, toplumsal refah, kültürel zenginlik, fiziki bütünlük, biyolojik çeşitlilik, kaynak verimliliği ve çevresel saflık sağlanabilir. Bununla birlikte, ülkenin tüm bölgelerinde bölgesel özelliklere göre oluşturulan özel ilgi turizm faaliyetleri sayesinde adil bir gelir dağılımının sağlanması mümkün olabilir.

Bu bağlamda, Türkiye’de sürdürülebilir turizm açısından, turizm sektörü için 30 yıl önce ortaya konulan kısa dönemde çok yatırım, çok döviz, çok istihdam ve çok kâr yönlü paradigmanın yerine, sürdürülebilirlik temeli üzerine kurgulanmış, fiziksel planlamalarda kaynakların taşıma kapasitelerinin göz önünde bulundurulduğu özgün mimari yapılarla desteklenen kültürel mirası ortaya çıkaran, nicelikten ziyade niteliği ön planda tutan, küresel düşünen fakat yerel hareket eden, turizm pazarlama politikalarında “duyarsız çok turist” yerine “özel ilgili” konuklarını hedef alan, sürdürülebilir bir turizm yaklaşımı ve özel ilgi turizmi türlerinin hayata geçirilmesi için düşünce ve strateji üretmeye yönelik olarak, tüm paydaşlarla birlikte stratejik bir turizm master planı hazırlanmalıdır. Türkiye’nin özel ilgi turizmi potansiyeli esas olarak; sahip olduğu flora ve faunası, nispeten bozulmamış ve iyi korunmuş doğal alanlarından, zengin kültürel mirasından, özgün kültüründen, kitle turizmi kaynaklı tecrübesinden, turist gönderen büyük pazarlara coğrafi yakınlığından ve öğrenmeye ve doğayı korumaya değer veren eğitimli genç nüfusundan kaynaklanmaktadır. Bu avantajlar, doğru bir şekilde devlet turizm politikası olarak kullanıldığı ve hayat geçirildiği takdirde Türkiye’nin dünya turizmi piyasasında önemli bir aktör olacağı rahatlıkla söylenebilir. Türkiye’nin turizm alanında marka olabilmesinin yolu özel ilgi turizminden geçmektedir.

SONUÇ

Bu kuramsal çalışmada turizmin sürdürülebilir olmasında önemli bir rol oynayan özel ilgi turizminin sosyal, kültürel ve çevresel açıdan yeri ve önemi ele alınmıştır. Sürdürülebilirlik kavramının ön plana çıktığı 21. Yüzyılın turizm hareketleri içerisinde sürdürülebilir olmayan kalıplaşmış genel ilgi turizmi faaliyetlerine karşı alternatif ve tamamlayıcı bir misyona sahip olan özel ilgi turizmi

yavaş işleyen süreçler içerisinde olsa da özel bir konuma ulaşmaktadır. Gelişmekte olan birçok ülke gibi Türkiye’de 1980’li yıllarda sürdürülebilirlik, sürdürülebilir turizm ve sürdürülebilir kalkınma bilinci olmadan ekonomik kalkınma sürecinde turizmi “uyarıcı, itici ve sürükleyici” sihirli bir güç olarak görmüştür. Bu bağlamda, yıllarca özen gösterilerek korunan kıyılar ve kıyılardaki ormanlık alanlar, yerel yönetimlerin ve halkın bilgisi olmadan tepeden (Ankara’dan) verilen teşvik ve tahsislerle plansız, denetimsiz ve hızlı bir şekilde büyük boyutlarda yapılaşmaya gidilmiştir. Bu süreçte liberal ekonomik politikaların “bırakınız yapınlar, bırakınız etsinler, her şeyi piyasa belirlesin” yaklaşımlarıyla turizmin, toplumsal, kültürel ve ekolojik yönü ihmal edilmiştir. Hatta golf sahaları açmak için erozyonu ve çoraklaşmayı engellemek amacıyla deniz kenarına dikilen özel çam ağaların kesilmesi ve kumun altına gömülmesi “yerel halk görmesin diye” söz konusu olmuştur. Bu bağlamda doğal çevrenin taşıma, sürdürülebilirlik ve yenilenebilirlik kapasiteleri ve süreçleri dikkate alınmaksızın yapılan yoğun alt ve üst yapı yatırımlarıyla kitle turizminin tüm olumsuzlukları giderek artan toplumsal, kültürel ve çevresel sorunların ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Bilindiği gibi, turizm doğal, sosyal ve kültürel kaynakların tüketimine dayanan bir olgudur. Bu tüketim, turizmin doğası gereği doğal ve kaçınılmazdır. Bu süreçte önemli olan turizm amaçlı faaliyetlerin ekolojik taşıma kapasite yanlısı kullanımının önlenmesi ve kullanarak koruma ve koruyarak kullanma ilkesi doğrultusunda yerine getirilmesidir. Türkiye’nin genel ilgi turizmi kapsamında marka bağımlılığı az olan ve aynı kalitede dünya üzerinde çok sayıda ülkenin sahip olduğu sadece deniz, kum ve güneş üçlemesiyle dünya turizminde hedeflenen turist sayısını ve gelirini elde etmesinin mümkün olmadığı bilinmektedir. Türkiye, sahip olduğu eşsiz deniz, kumu ve güneşi yanı sıra dünyada çeşidi ve sayısı diğer ülkelere nazaran daha fazla olan özel ilgi turizmi potansiyeline de sahiptir. Yukarıda belirtilen sürdürülebilir turizm ilkeleri doğrultusunda ortaya konulan hedeflere ulaşmak için Türk turizminde etkin rol sahibi kamu ve sektör temsilcileri ve karar vericiler, sözü edilen durumun önemini zamanında fark ederek, özgün özel ilgi turizmi ürünlerini uluslararası turizm pazarına taşıma ve ülke turizminin rekabet gücünü arttırıcı faaliyetleri yerine getirmelidirler. Bu bağlamda, sağlıklı bir koruma-kullanma dengesinin kurulduğu ve toplumda bu bilincin geliştirildiği, tüm paydaşların planlama, denetleme ve yürütme fonksiyonlarına katıldığı, ekonomik, çevresel ve sosyo-kültürel olumlu etkilerin evrensel değerler ve en iyi uygulamalara paralel olarak tüm ülkeye yayıldığı, verimlilik, etkinlik ve etkililik esasları göz önünde bulundurularak yapılandırılmış, ulusal ve uluslararası pazarlarda rekabet edebilir ve çoklu çekim merkezi olarak öncü konuma geçmiş bir turizm sektörünün oluşturulması hedeflenmelidir (TÜSİAD, 2012). Ancak bu hedefler gerçekleştirildiği takdirde, destinasyonlarda yaşayan halkın turizm yoluyla yaşam kalitesinin artması, turistlerin güvenli ve

tatminini sağlayan deneyimler elde etmesi, küresel, ülkesel, bölgesel ve yerel çevrenin kirlenmesini, bozulmasını ve kaynak kullanımını en aza indirme, kültürel zenginliklerin ve çevrenin korunması ve güçlendirilmesi sağlanabilir. Bu kuramsal çalışmada turizmde sürdürülebilirlik bağlamında özel ilgi turizmi konusunda sunulan verilerde eksikliklerin olması söz konusudur. Ancak, bu çalışma ile ülke turizmi açısından özel ilgi turizmi kavramı, önemi ve yeri konusunda ortaya konulan verilerin, gerek akademisyenlerin gerekse karar vericilerin bu konuda kuramsal ve alansal uygulama çalışmalarına katkı sağlayacağı düşünülmektedir. □

KAYNAKÇA

- Akıncı, Z. ve Yüzbaşıoğlu, N. (2015). "Türkiye, Dünya Turizm Sektörü İçerisinde Bir Belirleyici mi, Yoksa Bir Taşıyıcı mı?", Finans, Politik ve Ekonomik Yorumlar, Cilt:52, Sayı:609, ss.45-62.
- Brothern, B. ve Himmetoğlu, B. (1997). "Beyond Destination-Special Interest Tourism, Anatolia: An International Journal of Tourism and Hospitality Research, 12 (1), pp. 6-22.
- Can, M.D. (2008). Sürdürülebilir Turizm Ve Turizm Çeşitliliği Kapsamında Kültür Ve Turizm Koruma Ve Gelişim Bölgeleri: Mersin-Tarsus Örneği, Uzmanlık Tezi, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Araştırma ve Eğitim genel Müdürlüğü, Ankara
- Çakılcıoğlu, M. (1996). "Sürdürülebilir Turizme Yönelik Bir Yöntem Önerisi", Doğu Karadeniz/ Trabzon İli Özelinde Bir İrdeleme", Doktora Tezi, İstanbul:Mimar Sinan Üniversitesi.
- Çakılcıoğlu, M. (2002). "Sürdürülebilir Turizm". Ulusal Bölge Planlama Bilimi Kongresi-2002, http://www.kentli.org/rnakale/meh_sur.htm, (Erişim: 10.02.2003.)
- Çıracı, H., Turgut, S. ve Kerimoğlu, E. (2008). "Sürdürülebilir Turizm Gelişimi için Bir Yönetim Modeli Önerisi: Frig Vadisi Örneği, İtÜdergisi/a, mimarlık, planlama, tasarım, Cilt:7, Sayı:2, 89-102.
- Çubuk, M. (1996). "Sürdürülebilir Turizm; Turizm Planlamasına Ekolojik Yaklaşım", 19.Dünya Şehircilik Günü Kollokyumu, İstanbul: Mimar Sinan Üniversitesi.
- Dinçer, İ. (1996). "Sürdürülebilir Turizmin Hayata Geçirilmesi İçin Aktive Olması Gereken Dinamikler ve İşlevleri-Model Çalışması", Sürdürülebilir Turizm; Turizm Planlamasına Ekolojik Yaklaşım, 19.Dünya Şehircilik Günü Kollokyumu, Mimar Sinan Üniversitesi, İstanbul.
- Hacıoğlu, N. ve Avcıkurt, C. (2011). "Turistik Ürün Çeşitlendirmesi", Nobel Yayıncılık, Ankara.
- Hall, C. M. ve Weiler, B. (1992). "What's Special About Special Interest Tourism ?", Special Interest Tourism (ss. 1-14). London: Belhaven Press.
- Himmetoğlu, B. ve Brotherton, B. (1994). "Özel İlgi Turizmine Ampirik Yaklaşım", I.Turizm Sempozyumu, 17-18 Kasım, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları, İzmir
- Karaman, A. (1996). "Sürdürülebilir Turizm Planlaması İçin Ekolojik Bir Çerçeve", Sürdürülebilir Turizm; Turizm Planlamasına Ekolojik Yaklaşım, 19.Dünya Şehircilik Günü Kollokyumu, Mimar Sinan Üniversitesi, İstanbul.
- Kozak, M. A. ve Bahçe, S. (2009), Özel İlgi Turizmi, Ankara: Detay Yayıncılık.
- Küçükaslan, Nazife. (2007), Özel İlgi Turizmi, Bursa: Ekin Yayınevi.
- OECD (2005). "Measuring Sustainable Development", Statistics Brief, September, Statistics Directorate, No:10, Paris, France.
- Özyol, A. (2013). Sürdürülebilir Yeşil Kalkınma ve Kadın. Fe Dergi, 5(2), 134-138.
- Read, S.E. (1980). "A Prime Force in the Expansion of Tourism in the Next Decade: Special Interest Travel Tourism", Marketing and Management Issues, G.W. University, washinton D.C. ss:195.
- Prosser, G. (2001). Regional tourism. In N. Douglas, N. Douglas, & R. Derrett (Eds.), Special interest tourism (pp. 86-112). Brisbane: Wiley.

- Ruyss, H., ve Wei, S. (2001). Senior tourism. In N. Douglas, N. Douglas, & R. Derrett (Eds.), *Special interest tourism* (pp. 407–431). Brisbane: Wiley.
- Schofield, P. (2001). Urban tourism and small business. In N. Douglas, N. Douglas, & R. Derrett (Eds.), *Special interest tourism* (pp. 432–450). Brisbane: Wiley.
- Sorenson, L. (1993). "The Special Interest Travel Market", *The Cornell H.R.A. Quarterly*, 34, pp.24-30.
- Weaver, D. (1999), "Magnitude of Ekoturizm in Costa Rica and Kenya", *Annals of Tourism Research*, Sayı: 4, (s. 792-816), Avustralya: Elsevier Publisher.
- WTO (1995). *The Role of Recreation Management in the Development of Holidays and Special Interest Tourism and Consequent Enrichment of Holiday Experience*, Madrid.
- TÜSİAD (2012). "Sürdürülebilir Turizm" Raporu, Yayın No:TÜSİAD-T/2012-09/531, İstanbul.
- Tanrısevdi, A. ve Çavuş, Ş. (2003), "Özel ilgi Turizmi ve Özel İlgi Turizmi Kapsamında Kuşadası ve Çevresinde Varolan Potansiyel Kaynaklar Üzerine Kuramsal Bir İnceleme", *Anatolia Turizm Araştırmaları Dergisi*, Sayı:14, No:1, (s. 9-21), Ankara: Detay Anatolia Akademik Yayıncılık.
- Timur, S. ve Getz, D. (2002). Applying stakeholdertheory to the implementation of sustainable urban tourism, Karl Wober ed, *City Tourism 2002*, Springer Economics, 194-210.
- Uluçeçen, T.H. (2011). "Özel İlgi Turizmi: Kapsamı, Çeşitleri ve Türkiye'de Uygulanabilirliği", *Kültür ve Turizm Bakanlığı, Uzmanlık Tezi*, Ankara.
- Yıldız, Ö. E. (2009), "Türkiye'de Şarap Turizmi: Çeşme Örneğinde Ürün Geliştirme Modeli", *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi*, İzmir.